

INFORMACIONS

Primera trobada hispano-francesa d'història cultural

Albert Palà Moncusí

HISTORIADOR

Entre el 30 de maig i l'1 de juny del 2005 se celebrà a la Casa de Velázquez la Primera Trobada Hispano-Francesa d'Història Cultural. Aquesta reunió es realitzà en el marc de les iniciatives de potenciació del debat cultural i historiogràfic que promou la Casa de Velázquez entre les comunitats científiques espanyola i francesa, que es manifesta molt especialment en seminaris d'història comparada, dels quals el seminari d'història cultural fou el cinquè a dur-se a terme després dels seminaris sobre la recepció de la historiografia francesa a Espanya, la història del temps present, la història de la religió i la història econòmica. La voluntat de debat i d'intercanvi d'idees que presideix aquests seminaris quedà reflectida en l'estructura de les sessions de la trobada, que proposava reflexionar sobre els temes prèviament plantejats mitjançant l'aproximació d'un especialista francès primer i la d'un especialista espanyol després, deixant, finalment, torn obert de paraula al públic per debatre els plantejaments dels ponents.

Per tal d'analitzar l'evolució de la història cultural a Espanya i França el seminari pretenia presentar la recerca recent en els nous camps d'estudi de la història cultural, analitzar l'evolució més recent dels seus instruments historiogràfics, estudiar la interacció de la història cultural amb

altres disciplines i valorar la influència d'aquesta història cultural en els debats historiogràfics recents. D'acord amb aquests objectius, la trobada s'organitzà en tres grans blocs: els camps de la història cultural, la història cultural com a problemàtica i la situació actual de la història cultural. Les sessions sobre els camps de la història cultural abordaren les polítiques culturals, la història dels intel·lectuals, la història de la lectura i de l'edició, la història de l'art, la història del patrimoni, la història dels mitjans de comunicació i la història de les transferències culturals. Les sessions sobre la història cultural com a problemàtica foren bàsicament metodològiques i abordaren, per una banda, l'estudi d'alguns conceptes clau en la història cultural —com la cultura política i la cultura de guerra— i, per l'altra, les relacions de la història cultural amb alguns temes d'estudi concrets com la religió o la identitat nacional. Finalment, s'abordà la situació actual de la història cultural mitjançant l'anàlisi de la cultura de masses, l'estudi de les relacions conflictuals entre cultura nacional i cultures regionals i la discussió —en una taula rodona— sobre la presència cultural de la història contemporània a França i Espanya.

Pel que fa als camps d'estudi de la història cultural, la trobada es féu ressò de l'ampliació dels eixos tradicionals d'anàlisi que s'ha produït des de la renovació historiogràfica dels anys vuitanta, protagonitzada molt especialment per la història cultural. Per aquest motiu s'abordaren, des de la història cultural, temes que en un principi podrien semblar més propis d'altres disciplines, com la història dels mitjans de comunicació, la història de les polítiques culturals, la història de l'art o la història del patrimoni. De totes maneres el seminari també abordà els subjectes d'anàlisi més tradicionals, com la història de la lectura o la història dels intel·lectuals, que tingueren la seva etapa daurada als anys vuitanta i principis dels noranta —amb les publicacions emblemàtiques de Jean-François Botrel i Michel Winock— però que no han viscut un retrocés, sinó més aviat una evolució que les ha diversificat i ha ampliat les seves perspectives. Com posà de manifest José Carlos Mainer, la història de la lectura i de l'edició ha passat d'un èmfasi inicial en l'estudi de la producció escrita cap a una atenció preferent a la recepció d'aquesta producció que exemplifiquen els estudis de Roger Chartier. Per la seva banda, la història dels intel·lectuals, segons Santos Juliá, ha viscut un canvi que no tan sols l'ha orientat més

específicament cap a la història política —d'on formava part des dels seus inicis, ja que els intel·lectuals s'han definit sempre en relació amb la política— sinó també cap a la història social i ha participat així d'un tomb social de la història cultural que, simptomàticament, ha anat acompanyat d'un important tomb cultural de la història social més clàssica.

El segon bloc de la trobada —dedicat sobretot a temes metodològics— serví per posar de manifest que si bé la història cultural és una disciplina relativament recent, ha aconseguit desenvolupar alguns conceptes que, a la vegada que es constituïen en subjectes d'estudi, partien de noves concepcions epistemològiques que els convertien en eines d'investigació. És el cas dels conceptes de *cultura política* i *cultura de guerra*, que durant els últims anys han aconseguit multiplicar la seva presència historiogràfica i foren objecte d'estudi i reflexió. Com a punt de partida del debat sobre aquests conceptes s'assenyalà la socialització de la història cultural que porten implícites tant la història de la cultura política com la de la cultura de guerra que permeten, respectivament, captar sensibilitats polítiques més enllà del pensament dels grans dirigents i mostrar l'impacte de la guerra més enllà de l'evolució militar dels conflictes armats. En aquesta direcció Serge Berstein insistí en la necessitat d'estudiar la cultura política per aproximar-se a la política observant pragmàticament els comportaments que tenen una base cultural comuna trencant el determinisme economicista del marxisme. Eduardo González Calleja, per la seva banda, estudià la cultura de guerra com a eina metodològica per analitzar, per una banda, els discursos culturals que donen significat i sentit a la guerra i, per l'altra, la pervivència en la cultura de l'experiència de la guerra.

Seguidament, el seminari abordà les relacions de la història cultural amb la història de la religió i les identitats nacionals. Tot i així, els ponents, més que aprofundir metodològicament en les relacions entre aquests camps, posaren de manifest les divergències entre les historiografies espanyola i francesa fruit de la diferent evolució religiosa i nacional dels dos països. D'aquesta manera es constatà que mentre que a França la història religiosa ha viscut, paradoxalment, un notable desenvolupament en el marc d'una societat secularitzada, a Espanya la història de la religió ha estat numèricament molt menys important i molt més polititzada, fruit de la

major politització del fet religiós. De la mateixa manera, en el camp de la identitat nacional, l'evolució de la historiografia ha estat també divergent i ha posat èmfasi en conceptes i processos diferents fruit dels diferents ritmes que portaren a la construcció de l'Estat nació a França i Espanya.

Després de debatre sobre les relacions de la història cultural amb alguns camps d'estudi molt propers, s'analitzà la situació actual de la història cultural. El tema elegit per iniciar aquesta anàlisi fou l'estudi de la cultura de masses, que realitzaren J. F. Sirinelli i J. F. Fuentes. Seguint les seves intervencions quedà ben palès que si bé el concepte de cultura de masses visqué processos paral·lels de naixement historiogràfic als dos països, cal aplicar-lo en cronologies diferents com a resultat del diferent procés de naixement de la societat de masses a França i Espanya. Així doncs, si bé el concepte fou acceptat com a vàlid per ambdós ponents, es coincidí a assenyalar que la seva utilització necessita, actualment, aproximacions que el defineixin de manera més precisa i el contextualitzin molt específicament.

En aquest tercer bloc també s'insistí en les relacions entre les cultures regionals i la cultura nacional, un tema que, malgrat tenir darrere seu una producció historiogràfica ingent, no deixa d'alimentar polèmiques que continuen incrementant-se. Com a sortida a aquesta problemàtica relació es proposà treballar amb especial atenció la història comparada i, sobretot, història internacional i cultura internacional per tal de poder superar les visions més reduccionistes de cultura regional i nacional ja que, almenys *a priori*, la comparació i la integració en un marc més global podrien matisar aspectes que en estudis molt concrets podrien semblar obscurs.

Finalment, el debat sobre la situació actual de la història cultural mostrà problemàtiques similars als dos països entre una pràctica historiogràfica que, si bé s'ha consolidat durant els anys noranta i gaudeix actualment de bona salut, té encara una presència pública força reduïda i ha de fer front a diversos reptes que posaren de manifest tant Enric Ucelay da Cal i José Álvarez Junco per part espanyola, com Claire Andrieu i Pascal Ory per part francesa. En el debat que sorgí com a resultat de les seves intervencions es constatà que la història cultural s'enfronta actualment a reptes decisius que condicionaran el seu futur, com la generació d'una demanda social capaç d'assumir els seus productes o la mundialització i la internacionalització de la historiografia.

A més a més, a Espanya la història cultural també s'enfronta al repte de créixer en producció i influència internacional, de manera que sigui capaç de ser més creadora que receptora i internament també ha de respondre al repte que li planteja la seva minsa influència en el panorama social i polític actual. Com es posà de manifest, la història cultural, després d'ajudar decisivament a trencar l'hegemonia de la historiografia marxista durant els anys setanta i vuitanta, ha vist com estudis essencialment polítics sobre la Guerra Civil i el franquisme han aconseguit un protagonisme mediàtic i historiogràfic molt superior. No obstant això, el repte principal ha de continuar essent treballar per la modernització de la història cultural que ha d'intentar, amb els seus instruments, que els seus plantejaments arribin més i millor a la societat.